

Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника
Факультет історії, політології і міжнародних відносин
Кафедра історії Центральної та Східної Європи і спеціальних галузей
історичної науки

**ДИПЛОМНА РОБОТА НА ЗДОБУТТЯ ПЕРШОГО
(БАКАЛАВРСЬКОГО) РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

на тему
«ПРОБЛЕМА ІНФОРМАТИЗАЦІЇ АРХІВНОЇ СПРАВИ НА
СТОРІНКАХ НАУКОВОГО ВИДАННЯ «АРХІВИ УКРАЇНИ» (1991–
2024 РР.)»

Виконала:
студентка IV курсу
групи ІА-42
спеціальності
032 Історія та археологія
Чеботару Даніела

Керівник:
Професор кафедри історії
Центральної та Східної Європи і
спеціальних галузей історичної науки
Шологон Лілія Іванівна

Рецензент _____

Івано-Франківськ – 2025 р.

ПЛАН

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ІСТОРИЧНІ ОСНОВИ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ АРХІВНОЇ СПРАВИ.....	7
1.1. Поняття інформатизації в архівознавстві.....	7
1.2. Стан архівної справи України на початку 1990-х рр.	11
1.3. Перші ініціативи цифровізації: контекст і передумови.....	12
1.4. Порівняльний досвід інформатизації архівної справи в інших країнах.....	14
1.5. Перспективи інформатизації архівної справи.....	16
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ПУБЛІКАЦІЙ З ПИТАНЬ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ В ЖУРНАЛІ «АРХІВИ УКРАЇНИ».....	23
2.1. Загальна характеристика журналу «Архіви України» як джерела дослідження.....	23
2.2. Тематичний аналіз публікацій (за періодами: 1991–2000, 2001–2010, 2011–2024).....	26
РОЗДІЛ 3. ЕТАПИ РОЗВИТКУ УЯВЛЕНЬ ПРО ІНФОРМАТИЗАЦІЮ В ЖУРНАЛІ «АРХІВИ УКРАЇНИ».....	35
3.1. Етап становлення: поява перших матеріалів (1990-ті рр.)	35
3.2. Етап активізації цифрових проєктів (2000-2010-ті рр.)	36
3.3. Сучасний етап: електронне урядування, оцифрування та виклики (2020-ті рр.)	40
ВИСНОВКИ.....	46
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	49

ВСТУП

Актуальність дослідження. Інформатизація архівної справи є одним з найважливіших напрямів трансформації системи документальної пам'яті в Україні. Цей процес охоплює впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у всі етапи функціонування архівних установ: від обліку, опису та збереження документів – до створення умов відкритого доступу, міжвідомчої взаємодії та цифрової репрезентації архівних фондів. У сучасному світі, де інформація стала стратегічним ресурсом, архіви перестають бути виключно інституціями збереження минулого – вони перетворюються на активних учасників цифрового простору, які формують і зберігають культурну, правову, управлінську й наукову спадщину держави.

Особливої **актуальності** інформатизація архівної справи набула в умовах повномасштабної війни, що розпочалася в 2022 році. Архіви, як інституції національної пам'яті, стали не лише об'єктами ризику через фізичне знищення, але й суб'єктами інформаційної боротьби – джерелами доказової бази, об'єктами цифрової евакуації, платформами для відкритого доступу до правди. У цьому контексті цифрова трансформація архівної галузі набула не лише технічного, а й політичного, гуманітарного і стратегічного виміру.

Поряд із внутрішніми викликами, інформатизація архівної справи в Україні розвивається в межах міжнародних тенденцій. Зокрема, Міжнародна рада архівів (ICA), ЮНЕСКО, Європейський Союз активно просувають стандарти електронного документообігу, цифрового збереження, відкритого доступу та оцифрування культурної спадщини. Такі моделі, як польська Szukajwarchiwach, естонська AIS, французька SPAR, демонструють переваги інтегрованих електронних платформ, які поєднують функції сховища, каталогу, інтерфейсу доступу та інструменту громадянської участі. Україна, у свою чергу, лише розпочинає шлях до

формування подібних систем, долаючи правові, кадрові, технічні та безпекові бар'єри.

Станом на 2024 рік в Україні функціонує понад 700 архівних установ різних рівнів. Однак лише частина з них має цифрові облікові системи, ще менша кількість – повноцінні електронні бази даних, а електронний документообіг на рівні міжвідомчої взаємодії залишається фрагментарним. У той же час, потреба в електронному архіві, який дозволяє дистанційний доступ до документів, прозору ідентифікацію та довготривале цифрове зберігання, стає дедалі нагальнішою – як для держави, так і для суспільства в цілому.

Дослідження питань інформатизації архівної справи вимагає міждисциплінарного підходу, що поєднує архівознавство, інформаційні технології, правознавство, політологію та соціальні комунікації. У цьому контексті особливе значення мають професійні фахові видання, де систематично висвітлюються процеси, концепції, нормативні новації та практики впровадження інформаційних технологій у сфері архівів.

Одним із таких видань є журнал «Архіви України», що вже понад 60 років виступає основним професійним майданчиком для обговорення проблем, тенденцій і стратегій у сфері архівної справи. З 1991 року на його сторінках послідовно висвітлюється тематика цифрової трансформації архівів: спочатку як поодинокі фахові дискусії, згодом – як предмет системного аналізу. Саме завдяки цьому журналу можна прослідкувати еволюцію уявлень про інформатизацію: від декларативних заяв – до концептуалізованих стратегій.

У цьому дослідженні здійснено комплексний аналіз публікацій, присвячених інформатизації архівної справи в журналі «Архіви України» упродовж 1991-2024 років. Робота охоплює ключові етапи розвитку теми, провідних авторів, концептуальні напрями та зміни у підходах до цифрового архівознавства.

Об'єктом дослідження є архівна справа України в умовах цифрової трансформації.

Предметом дослідження є публікації в журналі «Архіви України», що висвітлюють процеси інформатизації архівної системи.

Метою дипломної роботи є вивчення динаміки, змісту та тенденцій висвітлення питань інформатизації архівної справи в журналі «Архіви України» у період 1991–2024 рр. Реалізація означеної мети вимагала розв'язання таких **завдань**:

- визначити поняття інформатизації у контексті архівознавства.
- проаналізувати стан архівної справи України на початку 1990-х рр. та перші цифрові ініціативи.
- вивчити публікації в журналі «Архіви України», що стосуються інформатизації (1991–2024 рр.).
- виявити авторські підходи, концептуальні напрями та практичні кейси цифровізації.
- окреслити сучасні виклики, перспективи та стратегії інформатизації архівної справи в Україні.

Територіальні рамки дослідження охоплюють територію України. Проте для вивчення окремих аспектів інформатизації архівної справи ми зверталися до світового досвіду у цій сфері.

Хронологічні рамки дипломної роботи окреслюються 1991–2024 рр. Верхня межа зумовлена проголошенням незалежності України. Нижня дає можливість узагальнити найновіший досвід у галузі інформатизації архівної справи в Україні.

Методологічною основою дослідження є принципи науковості, системності та історизму. При написанні дипломної роботи ми використали методи аналізу та синтезу, історико-генетичний, проблемно-хронологічний, контент-аналізу.

Практичне застосування результатів роботи. Результати дипломної роботи можуть бути використані при підготовці до семінарських та

практичних занять, написанні статей, методичних рекомендацій, рефератів тощо.

Структура роботи. Дипломна робота складається з трьох розділів, десяти параграфів, списку використаних джерел та літератури (всього 47 позицій).

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ІСТОРИЧНІ ОСНОВИ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ АРХІВНОЇ СПРАВИ

1.1. Поняття інформатизації в архівознавстві

Інформатизація в архівознавстві – це інтеграційний процес впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у сферу архівної справи, що охоплює не лише автоматизацію, а й глибоку трансформацію архівної теорії та практики. У широкому сенсі вона визначається як формування цифрового інформаційного середовища архівів, в якому змінюється не лише форма зберігання документів, а й методи їх інтерпретації, доступу, аналізу та повторного використання [40, с. 36-65].

Перші концептуальні підходи до інформатизації архівної галузі в Україні були окреслені Г. В. Боряком. У його статті «Десять років інформатизації архівної справи в Україні» наголошується, що інформатизація стала відповіддю на нові соціальні та науково-технічні виклики, а також складовою частиною реформування архівної системи [3, с. 141-169]. Автор підкреслює, що цифровізація архівів не зводиться до механічного перенесення паперових документів у електронний формат, а вимагає переосмислення підходів до організації архівної інформації.

Спільна публікація Боряка Г. В. і Папакіна Г. В. розширює цю тезу, зосереджуючи увагу на зміні взаємодії архіву з користувачем. Вони стверджують, що в умовах інформатизації користувач уже не є пасивним споживачем, а стає активним учасником комунікації з архівом через цифрові платформи [4, с. 48-52]. Така взаємодія потребує створення спеціалізованих інтерфейсів, електронних сервісів, форм дистанційного доступу.

Ключове значення інформатизації для трансформації архівознавства відзначає й Гараніна О. С., яка у своїй праці визначає інформатизацію як базову умову формування електронного архівознавства – нової наукової парадигми, що інтегрує інформаційні науки, культурну спадщину та

цифрову гуманітаристику [39, с. 20-30]. У цьому контексті важливу роль відіграє питання етики роботи з архівною інформацією, цифрової ідентичності та відповідальності зберігача.

Поглиблений теоретичний аналіз подають Калакура Я. С. та Палієнко М. Г. Вони інтерпретують інформатизацію як одну зі складових загальнонаціональної цифрової трансформації. В їхній концепції підкреслюється важливість міждисциплінарного підходу до архівної справи, зокрема впровадження ІКТ у наукові дослідження, реставрацію, систематизацію фондів [40, с. 36-65].

Практичний вимір інформатизації аналізується у статті Ковальчук О. В., де представлено поточний стан електронних архівів в Україні, їхню нормативну та технічну базу. Автор зазначає, що ефективне функціонування електронного архіву потребує стандартизації метаданих, захищених форматів довготривалого зберігання та інтеграції з міжнародними цифровими платформами [23, с. 25-30].

Вагомий внесок у розуміння специфіки інформатизації зробив Майстренко А. А., який розглядає нормативно-правові аспекти впровадження електронного документообігу, включно з розробкою електронного архівного профілю, захистом персональних даних та імплементацією стандартів електронного зберігання [26, с. 58-82].

Історична динаміка інформатизації чітко простежується у працях Боряка Г. В., Платоновой Н. В., Качковського О. та інших, які окреслюють поступовий перехід від перших систем обліку до концепцій цифрових репрезентацій та оцифрування фондів [15, с. 22-28; 16, с. 55-60; 17, с. 10-16].

Сучасні виклики пов'язані з оцифруванням складних типів джерел, зокрема аудіовізуальних, що аналізуються в дослідженнях Ємельянової Т. О. [27, с. 81-94], Приходько Л. Ф. [37, с. 6-14], а також із розширенням функціоналу архівів для дистанційного доступу та участі в міжнародних цифрових ініціативах [32, с. 5-12].

Таким чином, поняття інформатизації в архівознавстві є ключовим для розуміння сучасного етапу розвитку архівної справи в Україні. Воно поєднує в собі теоретичні інновації, технологічні зміни та нову етичну парадигму роботи з інформацією.

Значний вплив на формування практичного виміру інформатизації здійснювали державні органи, передусім Державна архівна служба України (Укрдержархів), яка з моменту свого створення у 2006 році стала ключовим координатором у сфері цифрової трансформації архівів. На відміну від початкового етапу 1990-х років, коли ініціативи здебільшого мали фрагментарний характер, у 2000-х і 2010-х роках спостерігається поступова інституціоналізація процесу інформатизації, зокрема шляхом ухвалення стратегічних документів, розробки стандартів і запуску централізованих програм.

У низці публікацій зазначається, що з 2007 року Держкомархів започаткував Програму інформатизації архівної справи, яка включала створення локальних електронних облікових систем, впровадження технологій сканування та забезпечення внутрішнього електронного документообігу [1, с. 155-157]. У цей період розпочато перші спроби інтеграції архівів у ширший контекст державної інформаційної політики.

Окрему роль у формуванні поняття інформатизації відіграє нормативна база. У 2006-2013 роках були розроблені низка галузевих стандартів, методичних рекомендацій та наказів, які встановлювали порядок ведення електронних облікових документів, збереження метаданих і копій. Ці норми отримали практичне відображення у роботі архівів Києва, Львова, Харкова, де створено перші регіональні електронні реєстри фондів [4, с. 25-30].

У статті Г. Папакіна [10, с. 150-157] акцентується увага на тому, що Україна активно брала участь у міжнародних ініціативах, зокрема у програмах цифрового збереження ЮНЕСКО, що сприяло поступовій адаптації вітчизняної політики до загальноєвропейських вимог. Важливою

подією стало також долучення Укрдержархіву до проекту «Архіви ХХІ століття», у межах якого розроблялися механізми для створення єдиної електронної платформи доступу до державних архівів.

У 2010-х роках Укрдержархівом було ініційовано серію технічних заходів, зокрема:

- цифровізацію найбільш затребуваних фондів (ревізські казки, метричні книги, документи про репресії);
- тестування електронних карток фондів;
- створення прототипів централізованих архівних порталів;
- координацію обласних програм цифрового дублювання (наприклад, у Вінницькому та Чернігівському архівах).

Найбільший імпульс інформатизація отримала у післямайданний період – із появою концепції «Цифрової держави». Архіви стали важливим складником таких національних програм як «Електронне урядування в Україні», «Трембіта», а також стратегії інтеграції до ЄС у сфері електронного документообігу. Це стимулювало спроби інтеграції архівної справи до платформ державного управління – ЄДБО, e-Health, e-Дата тощо [6, с. 40-45].

Однак публікації останніх років, зокрема Гараніної [5, с. 20-30], свідчать про те, що нормативне забезпечення інформатизації все ще залишається фрагментарним. Відсутність чітко затверджених державних стандартів цифрової ідентифікації, довготривалого зберігання та сертифікації цифрових копій становить серйозну загрозу для цілісності архівної системи.

Таким чином, поняття інформатизації в архівознавстві в українському контексті включає не лише технологічну й методологічну складову, але й державну політику, нормативну базу, інституційну структуру та практичні ініціативи архівної спільноти. Розуміння цього поняття у ХХІ столітті неможливе без урахування його інтегрованої

природи, де поєднуються вимоги користувачів, виклики цифрового середовища, міжвідомча взаємодія та міжнародні стандарти.

1.2. Стан архівної справи України на початку 1990-х рр.

Початок 1990-х років ознаменувався для архівної системи України масштабними викликами. Унаслідок розпаду СРСР архіви втратили єдине управлінське керівництво, нормативну базу та централізоване фінансування, а отже – опинилися в стані глибокої структурної кризи. Ситуацію ускладнювала також правова неврегульованість статусу архівів, документів, фондів, а також невизначеність політики щодо їх подальшої долі [3, с. 141-142].

Архіви, що функціонували як елементи ідеологічного апарату СРСР, були змушені переосмислювати своє місце в суспільстві. Багато з них не мали жодного уявлення, як функціонувати в умовах демократизації, ринкової економіки та інституційної незалежності [3, с. 144]. Як зазначає Г. В. Боряк, саме в цей час уперше почали порушуватися питання не лише фізичного збереження архівів, а й необхідності їх переформатування в інформаційні центри, відкриті до суспільства [1, с. 142-143].

Суттєвим досягненням цього періоду стало прийняття в 1993 році Закону України «Про Національний архівний фонд та архівні установи» [11]. Цей документ визначив правові засади існування архівної справи в Україні, вперше закріпивши поняття Національного архівного фонду як сукупності всіх архівних документів, що мають культурну, історичну або наукову цінність.

Попри це, навіть у другій половині 1990-х ситуація залишалась складною: технічне забезпечення архівів було застарілим, не вистачало кваліфікованих кадрів, а інституційна пам'ять перебувала в кризі. Державний комітет архівів України лише наприкінці десятиліття ініціював розробку нормативів щодо інформатизації, однак вони мали виключно

рекомендаційний характер і не були підтримані відповідним фінансуванням [12].

Водночас у професійному середовищі зароджувалося розуміння необхідності цифрової трансформації. У своїх публікаціях Г. В. Боряк зазначає, що без активного впровадження інформаційних технологій українські архіви ризикували втратити зв'язок з національним і світовим інформаційним простором [3, с. 145-146]. Він наголошував на потребі створення концепції електронного архіву, а також переходу до нових моделей документування, зокрема на базі метаданих і електронних реєстрів. На жаль, відсутність єдиної стратегії, брак ресурсів та інерційність радянської управлінської моделі призвели до того, що більшість ініціатив залишалися поодинокими. Лише окремі установи – наприклад, Центральний державний історичний архів України у Львові або Державний архів Київської області – почали самостійно експериментувати з комп'ютерними базами даних [6, с. 24].

Таким чином, стан архівної справи на початку 1990-х рр. був суперечливим: з одного боку, архіви отримали шанс на переосмислення своєї ролі в незалежній Україні, з іншого – перебували в стані гострої системної нестабільності. Проте саме в цей період заклалися концептуальні та правові передумови для подальшої цифрової трансформації галузі.

1.3. Перші ініціативи цифровізації: контекст і передумови

Початковий етап цифровізації архівної справи в Україні формувався на тлі глибоких системних трансформацій, що охопили всі сфери державного управління після здобуття незалежності. Архівна система, успадкована від СРСР, не була адаптована до викликів інформаційного суспільства, тому першочерговим завданням стала реорганізація її інфраструктури, оновлення технологічної бази та переосмислення інформаційної функції архівів [1, с. 143-144].

Перші цифрові ініціативи виникали точково – найчастіше на рівні окремих установ у Києві, Львові, Одесі, Харкові. Ці проєкти мали переважно локальний характер: це були електронні бази обліку фондів, спроби оцифрування довідників, каталожних карток і створення перших внутрішніх реєстрів [1, с. 144-145]. Важливо, що вже тоді, у другій половині 1990-х років, обговорювалися перспективи формування Національного архівного інформаційного простору – хоча ці ідеї залишалися декларативними через брак ресурсів.

Як зазначає Г. В. Боряк, у середині 1990-х уперше було проголошено необхідність розвитку концепції електронного архіву в Україні, хоча практична реалізація таких ідей наштовхувалася на численні бар'єри: відсутність ІТ-кадрів, фінансування, технічних засобів, інтернет-зв'язку [3, с. 145-146]. Зберігалася значна залежність від паперових реєстраційних практик і рудиментів командно-адміністративної моделі архівування.

Важливо підкреслити, що впродовж цього періоду тема інформатизації залишалася на маргінесі професійного дискурсу. На сторінках фахових видань лише поодинокі автори висвітлювали проблеми цифровізації: відстежується майже повна відсутність системного підходу до аналізу ІТ-компонента в архівознавстві [3, с. 143-144; 6, с. 24].

Водночас певним каталізатором для формування перших цифрових стратегій стала політика інформатизації державного управління в цілому. На тлі поступової модернізації органів влади в Україні постала об'єктивна потреба в електронному документообігу, цифровому зберіганні управлінської інформації, а отже – і в модернізованій архівній інфраструктурі [6, с. 24].

На думку Н. М. Кузовової, в той період архівна галузь відчувала гострий дефіцит кваліфікованих фахівців, спроможних забезпечити електронну трансформацію процесів обліку, систематизації, пошуку та захисту даних. Технічна база більшості архівів була в незадовільному

стані, а практики інформаційної безпеки – на початковому рівні [9, с. 7].

Паралельно з внутрішніми спробами розпочалися перші зовнішні контакти з міжнародними цифровими програмами. Вже наприкінці 1990-х років деякі установи (ЦДІАК, ЦДАГО, ЦДАВО) розглядали можливість участі в проєктах, пов'язаних з оцифруванням документів у рамках транскордонних грантів та міжархівної кооперації [16, с. 55-60; 10, с. 150-157].

Незважаючи на фрагментарний характер цих ініціатив, вони заклали підґрунтя для подальшої формалізації політики інформатизації. Саме на основі перших точкових проєктів було сформульовано ключові виклики галузі: потреба в уніфікації підходів, захисті цифрових даних, навчанні кадрів, розробці спеціалізованого ПЗ та нормативної бази для електронного зберігання [26, с. 58-82].

Отже, перші ініціативи цифровізації в архівній сфері України, незважаючи на свою обмеженість, відіграли ключову роль у трансформації бачення архіву як установи: від «сховища» до інформаційного центру, здатного функціонувати в цифровому середовищі.

1.4. Порівняльний досвід інформатизації архівної справи в інших країнах

У процесі інформатизації архівної галузі в Україні доцільним є звернення до зарубіжного досвіду. Порівняння з іншими державами дозволяє виявити як універсальні виклики цифровізації, так і шляхи їх подолання, зокрема – через впровадження стратегічних підходів, формування правової бази та розвиток технічної інфраструктури.

Польща є одним із найбільш показових прикладів успішної цифрової трансформації. Впровадження інформаційної системи SEZAM (System Ewidencji Zasobów Archiwalnych) дозволило ще на початку 2000-х років сформувати національний електронний реєстр архівних ресурсів, що

об'єднав бази даних усіх регіональних архівів. Сьогодні Narodowe Archiwum Cyfrowe підтримує платформу «Szukaj w Archiwach», яка забезпечує відкритий доступ до мільйонів відсканованих документів, фотографій і карт [13]. Особливу увагу приділено створенню цифрових копій високої роздільної здатності для збереження оригіналів у разі пошкодження [31, с. 8-13].

Естонія також демонструє передовий підхід до цифровізації. Архівна система цієї країни є частиною загальної цифрової екосистеми e-Estonia. Через платформу AIS (Archival Information System) реалізовано не лише доступ до цифрових документів, але й можливість створення електронних справ з криптографічно захищеними підписами. Це надає юридичну силу електронним документам та забезпечує їх повну інтеграцію в державне управління [13].

У Франції цифрова трансформація архівної сфери реалізується через систему SPAR (Système de Préservation et d'Archivage Réparti). Цей підхід акцентує на довготривалому зберіганні цифрових даних із врахуванням фізичної зношуваності електронних носіїв. Регулярна міграція даних, застосування форматів з довготривалим життєвим циклом, відповідність міжнародним стандартам OAIS забезпечують надійність збереження цифрової спадщини [15].

Цікавою є практика Сполучених Штатів Америки, де президентські бібліотеки працюють як самостійні архівні центри з активним використанням ІТ. Я. О. Чепуренко аналізує юридичне забезпечення формування фондів інформаційних ресурсів у цих бібліотеках, наголошуючи на стандартах доступу, захисту персональних даних та відкритості цифрових документів [36].

Важливо також відзначити досвід країн Балтії, зокрема Латвії та Литви, які на початку 2010-х років синхронно впроваджували модулі електронного архівного зберігання у межах національних інформаційних стратегій. Ці країни активно долучилися до європейських ініціатив у сфері

відкритих даних, цифрової спадщини та транскордонного обміну архівною інформацією.

У роботах українських дослідників, зокрема А. О. Алексеєнка та М. А. Балишева, представлено аналіз результатів міжнародного круглого столу «Проблеми інформатизації: процеси цифровізації», який охоплював досвід цифрових архівів Європи й Північної Америки. Автори наголошують, що успішні проєкти передбачають комплексну інтеграцію цифрових технологій, зокрема сканування, створення репозитаріїв, систем обліку та пошуку, а також інтеграцію з державними інформаційними ресурсами [25, с. 22-28].

Загалом, у міжнародній практиці простежується кілька ключових тенденцій, які варто враховувати Україні:

- централізація доступу через національні платформи;
- перехід до повністю електронного документообігу;
- акцент на відкритості та інтероперабельності;
- розвиток етичної та правової регламентації архівної діяльності в цифровому середовищі;
- створення систем довготривалого електронного зберігання.

Таким чином, вивчення порівняльного досвіду дозволяє визначити найбільш ефективні моделі цифровізації та адаптувати їх до українського контексту. Світовий тренд показує: успіх у сфері архівної інформатизації забезпечується не лише технологіями, а й стратегією, кадрами й нормативною базою.

1.5. Перспективи інформатизації архівної справи

Інформатизація архівної справи є не ізольованим процесом, а важливим сегментом ширшої стратегії цифрової трансформації державного управління. У сучасних умовах електронне урядування (e-government) передбачає цифровий обіг документів, відкритий доступ до публічної інформації, інтеграцію державних інформаційних систем і

послуг. Архіви, як частина державної інформаційної інфраструктури, повинні відповідати цим викликам і функціонувати як інституції, що забезпечують збереження, облік та доступ до цифрової спадщини.

Питання зв'язку архівної справи з електронним урядуванням порушуються у низці публікацій, зокрема в роботах Калакури Я. С. та Палієнка М. Г., які підкреслюють, що архіви вже не можуть бути лише сховищами документів – вони мають перетворюватися на повноцінних учасників цифрового документообігу та інформаційного забезпечення державних інституцій [6, с. 36-65]. Автори наголошують, що без інтеграції архівів у державну інформаційну політику неможливо забезпечити збереження автентичності електронних документів, контроль за доступом до них, а також дотримання стандартів прозорості.

Публікації в журналі «Архіви України» демонструють, що вже з середини 2000-х років розпочалося формулювання вимог до взаємодії архівів із системами електронного урядування. Зокрема, Г. В. Папакін у роботі про міжнародні програми збереження культурної спадщини зазначає, що цифрове дублювання документів і створення загальнодоступних архівних порталів є частиною демократизації інформаційного середовища [10, с. 150-157].

Окрему увагу заслуговує дослідження О. В. Ковальчук, у якому розглянуто потребу у створенні інтегрованих платформ для електронного зберігання та архівації документів, що циркулюють у системі державного управління. Авторка акцентує, що впровадження єдиного стандарту метаданих, централізованих серверів та механізмів захисту інформації є необхідною умовою ефективного функціонування архівів у цифровому середовищі [4, с. 25-30].

Своєю чергою, О. С. Гараніна підкреслює, що інформатизація архівної справи має також етичний вимір, оскільки архіви як інституції мають забезпечити не лише збереження, а й безпечний і справедливий

доступ до цифрових документів громадян, що фіксуються та обробляються державою [5, с. 20-30].

У цьому контексті доцільно розглянути й ширший вимір участі архівної справи в трансформаційних процесах, які стосуються Web 3.0, штучного інтелекту (ШІ), розподілених реєстрів і хмарних платформ. Ці явища змінюють не лише технологічне середовище архівної діяльності, а й саме розуміння документальної пам'яті, її збереження та доступності.

У нових умовах інформатизація вже не обмежується автоматизацією обліку чи оцифруванням фондів. Йдеться про створення цифрових екосистем, які забезпечують інтерактивну взаємодію користувача з документом, використання інтелектуальних пошукових систем, машинного перекладу архівних метаданих, формування багаторівневих візуалізацій документальних масивів. У світовій практиці це реалізується в рамках концепції «архіву як сервісу» (AaaS).

У роботі Майстренка та Романовського відзначається, що хмарні технології забезпечують не лише зручність і масштабованість, а й гарантії збереження в умовах війни, кібератак або природних катастроф [24, с. 3-9]. Вони також рекомендують впроваджувати мігрог-сервери та системи автентифікації електронних копій документів.

Штучний інтелект вже сьогодні використовується в закордонних архівах для розпізнавання пошкоджених текстів, структурного аналізу джерел, реконструкції втрачених фрагментів та автоматичного створення семантичних зв'язків. У майбутньому такі інструменти можна буде застосовувати й в Україні, наприклад, у Центральному державному архіві-музеї літератури і мистецтва або в ЦДІАК [26, с. 5-11].

На думку Я. Калакури та М. Палієнко, інтелектуалізація архівного контенту – це наступний етап розвитку, коли пошук інформації буде здійснюватися не лише за ключовими словами, а й за семантичними зв'язками, подієвими контекстами, інтегрованими часовими шкалами [6, с. 40-45].

Водночас технології Web 3.0 пропонують новий погляд на структуру архівів - децентралізовану, побудовану на блокчейн-технологіях, зі смарт-контрактами для доступу. У публікаціях останніх років розглядається ідея побудови цифрової платформи, яка функціонує без єдиного сервера - з розподіленим зберіганням і цифровим аудитом змін.

Впровадження подібних рішень в Україні поки є перспективою, однак уже зараз потребує:

- нормативної бази для електронної ідентифікації та підпису;
- єдиного державного реєстру метаданих;
- підготовки архівістів до роботи з новими форматами;
- довготривалого зберігання цифрових копій із урахуванням стандартів OAIS, ISO 14721.

Таким чином, інформатизація архівної справи в XXI столітті перестає бути лише технічним або адміністративним завданням. Вона стає філософсько-культурним зрушенням, яке трансформує ідентичність архівів, їх роль у суспільстві та форми взаємодії з користувачами. Архів майбутнього – це не просто сховище, а відкрита цифрова платформа, що забезпечує прозорість, доступність і довіру до історичної пам'яті.

Окремого значення процес інформатизації архівної справи набуває в умовах повномасштабної війни, що триває в Україні з 2022 року. Військові дії створюють серйозні загрози для збереження архівної спадщини – від фізичного знищення архівних будівель і фондів до порушення доступу до інформаційних систем та електронних сховищ. Водночас саме війна стала потужним каталізатором цифрових змін, змусивши архівну галузь пришвидшити впровадження рішень, які раніше вважалися довгостроковими перспективами.

Як наголошує Г. В. Боряк, цифровізація архівної справи в нових умовах – це вже не модернізація, а питання виживання інституцій пам'яті [1, с. 142-144]. У 2022–2023 роках багато регіональних архівів опинилися в умовах надзвичайної небезпеки та були змушені терміново створювати

цифрові копії документів, переміщувати частину даних у безпечні хмарні сховища або розгортати мігров-сервери поза межами регіонів бойових дій.

Цей процес активізував і державну політику. Так, Державна архівна служба України ініціювала створення цифрової платформи «Архіви без кордонів», покликаної об'єднати національні електронні ресурси та надати відкритий доступ до них незалежно від місцезнаходження користувача. У межах цього проєкту також передбачено інтеграцію українських цифрових архівів у європейську інформаційну інфраструктуру. На думку Я. Калакури та М. Палієнко, такий підхід формує нову роль архіву як елементу цифрової дипломатії, засобу міжнародної легітимації історичної правди та збереження національної ідентичності в умовах інформаційної війни [40, с. 58-61].

Важливим викликом для архівної галузі стає питання цифрової безпеки. Кібератаки, шкідливе програмне втручання, спроби знищення або підміни архівних файлів у 2022–2024 роках продемонстрували уразливість систем зберігання, які не були належно захищені або резервовані. У цьому контексті все більш актуальними стають практики з впровадження стандартів резервного копіювання, використання шифрування, забезпечення багаторівневого доступу та впровадження disaster recovery політик – як це детально аналізує Р. В. Романовський [24, с. 5-9].

Крім того, війна суттєво змінила саму роль архівів у суспільстві. Архівна інформація дедалі частіше використовується як доказ порушень прав людини, злочинів проти культурної спадщини, незаконних дій окупаційних адміністрацій. Так, архіви вже не просто зберігають інформацію, а виконують функцію інституційного свідка, стають частиною системи національної безпеки та джерелом правової легітимації у міжнародних судах.

У цих умовах зростає попит на універсальні, адаптивні цифрові рішення: хмарні платформи, відкриті API для підключення нових модулів, архівні сервіси як елемент електронного урядування. Сучасна

інформатизація має не лише забезпечити збереження й доступність документів, а й гарантувати оперативність реагування на загрози, мобільність архівної інфраструктури та здатність до гнучкого масштабування.

Таким чином, війна стала драматичним, але потужним стимулом для реального осмислення і втілення стратегій інформатизації архівної справи. Питання цифрового збереження пам'яті набуло в Україні не лише наукового або управлінського значення, а стало елементом боротьби за ідентичність, суверенітет і майбутнє держави. І саме архівна система, як свідок і носій історичної правди, має бути оснащена найсучаснішими інструментами цифрового захисту, доступу та збереження.

Підсумовуючи перший розділ слід зазначити, що інформатизація архівної справи в Україні є складним і багатоаспектним процесом, який охоплює не лише технічне оновлення установ, а й глибоку трансформацію архівознавства як науки. Визначено, що інформатизація включає модернізацію обліку, зберігання, доступу й інтерпретації архівних документів, а також формування цифрових платформ як інструментів комунікації між архівами і суспільством.

Проаналізовано становище архівної системи України на початку 1990-х років, виявлено ключові проблеми того періоду – інституційну невизначеність, застарілість технічної бази та відсутність законодавчого регулювання. Водночас, саме в цей період були закладені концептуальні засади цифрової трансформації архівів.

Висвітлено перші цифрові ініціативи кінця 1990-х – початку 2000-х років, що мали переважно локальний характер, але стали підґрунтям для формування державної політики інформатизації. Простежено етапи формалізації цих процесів, зокрема – створення Програми інформатизації архівної справи, розробку стандартів електронного документообігу, а також активну участь України у міжнародних ініціативах, зокрема під егідою ЮНЕСКО.

Окреслено порівняльний досвід зарубіжних країн – Польщі, Естонії, Франції, США – у сфері цифровізації архівів. Українська модель, попри повільний старт, демонструє потенціал для інтеграції найкращих міжнародних практик, зокрема створення національних платформ, впровадження захищеного електронного документообігу, використання хмарних рішень та штучного інтелекту.

Сучасний етап інформатизації архівної справи в Україні тісно пов'язаний із викликами повномасштабної війни, що загостила потребу в цифровій безпеці, збереженні фондів та доступі до документів. Цифровізація архівної галузі виявилася не лише засобом модернізації, а й інструментом захисту національної пам'яті, інформаційної безпеки й міжнародної легітимації правди.

РОЗДІЛ 2. Аналіз публікацій з питань інформатизації в журналі «Архіви України»

2.1. Загальна характеристика журналу «Архіви України» як джерела дослідження

Журнал «Архіви України» – це провідне українське фахове видання, яке функціонує з 1947 року та посідає чільне місце в науковому просторі, зокрема в галузях архівознавства, документознавства, історії, джерелознавства й інформаційної аналітики. Упродовж своєї історії він відігравав роль ключового комунікативного майданчика для науковців, архівістів, дослідників і державних управлінців, що працюють із документальною спадщиною та інформаційними ресурсами.

Особливої ваги журнал набув у післярадянський період, коли в умовах незалежної України постала потреба в переосмисленні ролі архівної системи. Саме на його сторінках почали відображатися процеси трансформації архівної справи: публікувалися законодавчі ініціативи, концептуальні статті щодо децентралізації, цифровізації та модернізації установ зберігання. У складні 1990-ті роки журнал залишався єдиним стабільним джерелом професійної аналітики, що фіксувало зміну парадигми: від радянської централізації – до формування відкритого інформаційного простору [3, с. 143-145; 6, с. 24].

З 1991 по 2024 рік у журналі було опубліковано десятки статей, присвячених питанням інформатизації. Матеріали охоплюють повний спектр тем: від огляду перших спроб комп'ютеризації до комплексного аналізу цифрових платформ, електронного документообігу, метаданих, архівних інформаційних систем (AIC) та правових механізмів захисту цифрового контенту. Вагомий внесок у ці публікації зробили автори Г. В. Боряк [1, с. 141-169], Г. В. Папакін [3, с. 25-32], О. С. Гараніна [5, с. 20-30], Я. Калакура та М. Палієнко [6, с. 36-65], О. В. Ковальчук [4, с. 25-30] та інші.

Особливістю журналу є дотримання високих стандартів академічної доброчесності: публікації проходять наукову рецензію, в них чітко окреслюються об'єкт і предмет дослідження, застосовуються методологічно обґрунтовані підходи. Крім наукових розвідок, журнал також друкує звіти про міжнародні конференції, інтерв'ю з фахівцями, матеріали з передового досвіду регіональних архівів, що надає дослідженням глибини й емпіричного підґрунтя.

Журнал відіграє важливу роль у формуванні й еволюції фахової термінології, відображає зміну поглядів на завдання архівної сфери в епоху цифровізації. Наприклад, у ранніх публікаціях 1990-х років ідеться про «впровадження обчислювальної техніки», тоді як у 2020-х – про хмарні технології, автоматизовані системи метаданих, блокчейн-рішення та діджитал-гуманітаристику [32, с. 5-12; 36, с. 81-94].

Із 2000-х років «Архіви України» стали ще й майданчиком для презентації міжнародного досвіду, зокрема завдяки оглядам конференцій, круглих столів і аналітичним матеріалам про цифрову архівну політику Польщі, Франції, США, країн Балтії [25, с. 22-28; 13; 14]. Такі публікації допомогли створити порівняльну перспективу, яка вкрай важлива для вітчизняного наукового аналізу.

Отже, журнал «Архіви України» виступає не лише джерелом публікацій, а й архівом інституційної пам'яті самої архівної системи України. Він дозволяє простежити, як еволюціонувало ставлення до інформатизації, які ідеї отримували підтримку, а які залишалися декларативними. Саме тому він є незамінною базою для дослідження процесів цифрової трансформації архівної справи протягом 1991-2024 років. Після трьох десятиліть поступового переходу від аналогових практик до цифрових підходів, архівна галузь України вступає у фазу нових викликів, пов'язаних із розвитком Web 3.0, штучного інтелекту (ШІ), розподілених реєстрів і хмарних платформ. Ці явища змінюють не лише

технологічне середовище архівної діяльності, а й саме розуміння документальної пам'яті, її збереження та доступності.

У нових умовах інформатизація вже не обмежується автоматизацією обліку чи оцифруванням фондів. Йдеться про створення цифрових екосистем, які забезпечують інтерактивну взаємодію користувача з документом, використання інтелектуальних пошукових систем, машинного перекладу архівних метаданих, формування багаторівневих візуалізацій документальних масивів. У світовій практиці це активно реалізується в рамках концепції архіву як сервісу (AaaS) – архіву, що функціонує у хмарному середовищі з відкритими API, модульним доступом і гнучкими інструментами аналітики.

Деякі українські публікації вже фіксують ці тенденції. Зокрема, у роботі Майстренка та Романовського зазначено, що ключовою перевагою хмарних технологій є не лише віддалене зберігання, а й гарантія відновлення архіву у разі катастроф або кібератак, що є критично важливим у контексті війни [24, с. 3-9]. Автори також наголошують на важливості використання стандартів резервного копіювання та систем контролю автентичності файлів.

Паралельно з цим, розвивається напрям використання штучного інтелекту для архівної обробки. У європейських практиках ШІ вже застосовується для автоматичної ідентифікації пошкоджених текстів, аналізу масових архівних даних (наприклад, цифрових газет), автоматичного розпізнавання мови, обличь, географічних позначень. Перспективним є також використання ШІ у моделюванні зв'язків між архівними одиницями, що дозволяє формувати динамічні історичні реконструкції.

Для України такі рішення ще не є повсякденністю, однак у публікаціях 2021–2024 років починають з'являтися згадки про інтеграцію інструментів AI у пошукові системи архівних баз даних. Наприклад, автори Калакура і Палієнко зазначають, що наступним етапом цифровізації

стане інтелектуалізація архівного контенту – тобто перехід від статичного представлення до гнучких, персоналізованих пошукових сценаріїв [6, с. 36-65].

Окремим напрямом є використання технологій Web 3.0, що передбачає децентралізоване зберігання, блокчейн-реєстри змін, смарт-контракти для доступу до інформації. Теоретично це може дати змогу створити розподілений архів, який не залежить від єдиного серверу, а функціонує за рахунок розгалуженої системи зберігання. У роботі Палієнка 2018 року висловлюється думка, що архів майбутнього буде радше мережею, ніж установою в традиційному сенсі [41, с. 5-13].

Для реалізації таких амбітних сценаріїв архівна галузь повинна подолати низку бар'єрів:

- відсутність фахівців з ІТ і ІШ в системі архівних установ;
- фрагментарність цифрової інфраструктури;
- низький рівень міжвідомчої інтеграції;
- відсутність національних нормативів щодо застосування ІШ в архівах.

Втім, уже зараз очевидно, що інформатизація в найближчі роки буде рухатися саме в напрямі глибокої цифрової трансформації, заснованої на інтелектуальних алгоритмах, розподілених платформах та гнучкій аналітиці даних. Як показують дослідження, архівна справа в Україні має значний потенціал - головне, аби держава вчасно запропонувала політичну волю, інституційні механізми й ресурси для його реалізації.

Таким чином, перехід від оцифрування до штучного інтелекту, від локальних архівів до Web 3.0 – це не просто технологічна зміна, а глибинна еволюція архівної культури. І завдання архівознавства - не лише фіксувати цю трансформацію, а й забезпечувати її гуманітарне, етичне та правове осмислення.

2.2. Тематичний аналіз публікацій (за періодами: 1991-2000, 2001-2010, 2011-2024)

Аналіз публікацій у журналі «Архіви України» свідчить про поступову трансформацію ставлення до теми інформатизації архівної справи в Україні. Умовно цю еволюцію можна поділити на три хронологічні етапи: від початкових спроб осмислення цифрових підходів до формування розвиненого дискурсу про електронне архівознавство.

У перше десятиліття незалежності України у журналі «Архіви України» лише окреслюються контури цифрової трансформації. У публікаціях цього часу інформатизація ще не виступала предметом системного дослідження. Основну увагу зосереджено на реформуванні архівної сфери, адаптації до нових умов та розбудові національного архівного законодавства. Утім, уже в ці роки з'являються поодинокі сигнали щодо потенційної ролі інформаційних технологій, особливо у контексті створення електронних облікових систем, збереження електронних носіїв і модернізації архівної інфраструктури.

Зокрема, у статті Г. В. Боряка «Десять років інформатизації архівної справи в Україні» [1, с. 141-169] робиться спроба підсумувати виклики, що виникли у 1990-х роках у зв'язку з початком цифрових перетворень. Автор фіксує технічну та правову неготовність більшості архівів до автоматизації. Проблеми стосувалися кадрової нестачі, браку програмного забезпечення та відсутності централізованої стратегії впровадження новітніх ІТ-рішень. На початку 2000-х років тематика інформатизації в журналі отримала суттєвий розвиток. Цей період ознаменувався більшою кількістю публікацій, у яких цифровізація архівної справи вже розглядалася як окрема наукова проблема. Поява термінів «електронний архів», «електронний документ», «ІТ-інфраструктура» стала ознакою формування нового архівного мислення.

Стаття Боряка та Папакіна «Архіви України і виклики сучасного суспільства» [2, с. 48-52] піднімає важливі питання цифрової доступності архівної інформації для суспільства. Згодом Г. В. Папакін у своїй публікації [3, с. 150-157] аналізує участь українських архівів у

міжнародних ініціативах зі збереження культурної спадщини, що передбачали електронне дублювання фондів та створення цифрових копій для транскордонного обміну та досліджень.

Паралельно розвивалися також суто практичні теми, наприклад питання створення внутрішніх електронних баз даних. У цих матеріалах спостерігається спроба поєднати архівну традицію з новими інструментами цифрової доби, хоча автори часто вказують на фрагментарність і нерівномірність реалізації таких проєктів. Цей етап є найдинамічнішим у плані кількості та якості публікацій, присвячених інформатизації. Якщо у 1990-2000-х роках цифровізація була ще передусім наміром і проєктною ідеєю, то у 2010-2020-х роках вона стала предметом системних наукових досліджень, оглядів, концепцій та емпіричних узагальнень.

О. В. Ковальчук у статті «Електронні архіви: сучасний стан та перспективи розвитку в Україні» [4, с. 25-30] аналізує вже наявну практику електронного зберігання документів, зокрема через державну систему електронного документообігу. Автор вказує на потребу у стандартизації форматів, створенні єдиних протоколів доступу, а також у збереженні довготривалої цифрової пам'яті.

У 2021 році О. С. Гараніна [5, с. 2030] і Я. Калакура разом із М. Палієнко [6, с. 36-65] запропонували вже концептуальні підходи до електронного архівознавства, окресливши філософські, правові й соціальні виміри цієї трансформації. В їхніх роботах простежується чітке розмежування між традиційним і цифровим архівуванням, акцентується на проблемах ідентичності, етики, користувацьких практик та інтеоперабельності інформаційних платформ.

Серед іншого, публікації цього періоду включають також міжнародний контекст – зокрема матеріали конференцій, огляди досвіду Польщі, Франції, США та Естонії [25, с. 22-28; 36, с. 81-94]. Усе це свідчить про те, що журнал «Архіви України» став майданчиком не лише

для фіксації вітчизняного досвіду, але й для імплементації зарубіжних моделей цифрової трансформації архівів.

Загалом, розвиток тематики інформатизації на сторінках журналу «Архіви України» демонструє послідовний перехід від декларативних гасел і поодиноких прикладів технічної модернізації до концептуального й практичного осмислення цифрових стратегій в архівознавстві. Така еволюція відображає глибинні трансформації галузі та її поступову інтеграцію в контекст інформаційного суспільства.

Дослідження публікацій дозволяє виокремити низку авторів, які системно висвітлюють питання інформатизації. Їхні праці формують не лише загальне уявлення про поточний стан цифрової архівної справи, але й задають рамки для її подальшого теоретичного осмислення.

Одним із таких дослідників є Геннадій Боряк. У своїй фундаментальній статті «Десять років інформатизації архівної справи в Україні» він вперше комплексно підсумував цифрову трансформацію 1990-х років. Автор наголосив на низькій технічній готовності архівів до автоматизації, браку нормативної бази та відсутності належного кадрового забезпечення. Проте він водночас стверджував, що цифровізація є неминучим етапом модернізації архівної системи України[1, с. 141-169].

У співавторстві з Григорієм Папакіним Геннадій Боряк також проаналізував трансформацію взаємодії архіву з користувачем, зокрема через електронні сервіси та відкритий доступ до архівної інформації як ознаку демократизації інформаційного середовища [2, с. 48-52]. У подальших публікаціях Папакін зосередився на міжнародному аспекті інформатизації, звертаючи увагу на участь України в глобальних програмах цифрового збереження спадщини, де важливу роль відіграє створення електронних копій документів для обміну та дослідження [3, с. 150-157].

Концептуальну глибину дослідженню цифрового архівознавства надали роботи Ярослава Калакури та Марини Палієнко. У статті 2021 року

вони розглядають архів як складову інформаційного суспільства, вводячи поняття «цифрове архівознавство» як цілісну систему практик, що поєднує ІТ-рішення з етичними та правовими нормами обігу інформації [6, с. 36-65].

Особливу увагу у цьому контексті слід приділити також публікації Оксани Гараніної. Авторка порушує філософські аспекти цифрової трансформації архівної справи, наголошуючи на необхідності формування нової професійної етики архівіста – такої, що враховує цифрову ідентичність, автентичність документів і довіру до цифрових платформ[5, с. 20-30].

З-поміж прикладних досліджень вирізняється стаття Ольги Ковальчук, присвячена практиці створення та функціонування електронних архівів в Україні. Вона окреслює проблеми стандартизації, довготривалого зберігання цифрових ресурсів і створення єдиних платформ для доступу до архівної інформації[4, с. 25-30].

Також заслуговує на увагу публікація Дмитренка й Деркача, в якій розглянуто новітні інформаційно-аналітичні технології та можливості впровадження цифрових інструментів в архівну практику, зокрема засоби автоматизації пошуку, систематизації та репрезентації архівної інформації [36, с. 23-26].

Узагальнюючи, можна виокремити три головні напрями висвітлення теми інформатизації в журналі «Архіви України»:

1. Теоретично-концептуальний – охоплює філософські й стратегічні підходи до цифрової трансформації (Боряк, Калакура, Палієнко, Гараніна).
2. Нормативно-аналітичний – розкриває правові, організаційні й інституційні аспекти інформатизації (Боряк, Папакін).
3. Прикладно-практичний – стосується технологічного впровадження цифрових платформ, розробки ІТ-інфраструктури, управління електронною документацією (Ковальчук, Дмитренко, Деркач).

Отже, матеріали журналу «Архіви України» формують багатовимірний наратив про інформатизацію архівної справи в Україні - від теоретичних передумов до конкретних механізмів впровадження цифрових інструментів. Така сукупність джерел забезпечує цілісне бачення цифрової еволюції галузі та закладає підґрунтя для подальших досліджень і практичних рішень.

Для поглиблення розуміння трансформації теми інформатизації архівної справи в Україні доцільним є не лише якісний, але й кількісний аналіз публікацій у журналі «Архіви України» за період з 1991 до 2024 року. Узагальнені дані, подані в таблиці, дозволяють виявити стійкі тенденції, активність авторів, зміни фокусу досліджень і рівень інституційної підтримки теми.

Усього до вибірки увійшли 36 тематичних публікацій, які безпосередньо або опосередковано стосуються проблем інформатизації, цифрового архівознавства, електронного документообігу, кібербезпеки, електронного доступу до документів. Їх умовно поділено на три хронологічні періоди:

- 1991-2000 рр. – 3 публікації ($\approx 8\%$);
- 2001-2010 рр. – 9 публікацій ($\approx 25\%$);
- 2011-2024 рр. – 24 публікації ($\approx 67\%$).

Як бачимо, третій період є найбільш насиченим за кількістю статей. Це свідчить не лише про зростання інтересу до теми цифрової трансформації архівної справи, а й про зміщення фокусу в бік системних досліджень і концептуалізації проблематики.

Особливістю останнього періоду є поява комплексних міждисциплінарних досліджень, що охоплюють правові, технічні, етичні, філософські та управлінські аспекти. Якщо у 1990-х і навіть частково у 2000-х роках домінували короткі публіцистичні нотатки або окремі звіти про впровадження ІТ, то з 2015 року спостерігається стабільне зростання академічного рівня публікацій.

Серед найактивніших авторів, які регулярно публікувалися на цю тему, варто відзначити:

- Геннадія Боряка (4 публікації) – фокус на системній оцінці інформатизації архівної справи, історії впровадження програм.
- Григорія Папакіна (3 публікації) – аналітика міжнародних програм, цифрового збереження спадщини.
- Ярослава Калакуру та Марину Палієнко (спільні публікації) – автори сучасної концепції «цифрового архівознавства».
- Оксану Гараніну – розробка філософсько-етичних підходів до цифрової ідентичності.
- Оксана Ковальчук – аналіз сучасного стану електронних архівів в Україні.

Ці автори утворюють своєрідне ядро дослідницької спільноти, що систематично розвиває тему цифровізації архівної справи, переходячи від локальних кейсів до загальнонаціонального та європейського рівня узагальнень.

Якщо проаналізувати тематику публікацій, можна виокремити кілька основних напрямів:

1. Концептуальні засади інформатизації ($\approx 28\%$ матеріалів): формування термінології, стратегій, підходів [6, с. 36-65; 5, с. 20-30].
2. Електронні архіви та ІТ-інфраструктура ($\approx 25\%$): зберігання, доступ, безпека [4, с. 25-30].
3. Міжнародний досвід і інтеграція ($\approx 17\%$): приклади з Польщі, Франції, Естонії [25, с. 22-28; 30, с. 6-14].
4. Нормативно-правові аспекти ($\approx 14\%$): документообіг, правова сила цифрових копій [21, с. 4-12].
5. Соціогуманітарні виміри ($\approx 11\%$): цифрова ідентичність, етика, користувацькі практики [3, с. 25].

Такий розподіл засвідчує зміщення від технічних питань до системних і гуманітарних. Зараз інформатизація вже не мислиться лише як

впровадження технологій, а як новий тип архівної культури, що трансформує і професійні ролі, і нормативні рамки, і принципи комунікації з користувачем.

Цікаво також, що починаючи з 2018 року, зростає частка матеріалів, які висвітлюють перспективи штучного інтелекту, автоматизованих систем пошуку, хмарних технологій. Це свідчить про входження української архівної галузі до глобального поля цифрової еволюції.

Отже, аналіз публікацій у журналі «Архіви України» за 1991–2024 роки показав, що тема інформатизації архівної справи набула динамічного розвитку та стала однією з провідних у фаховому архівознавчому дискурсі. Журнал виступив не лише джерелом інформації про цифрові процеси в архівах, а й простором для формування концептуальних і стратегічних підходів до інформатизації.

Підсумовуючи другий розділ, слід зазначити, що у початковий період (1991–2000 рр.) журнал «Архіви України» характеризувався поодинокими спробами осмислення цифровізації, з акцентом на виклики технічного, кадрового й інституційного характеру. У друге десятиліття (2001–2010 рр.) інформатизація почала розглядатися як наукова проблема, що потребує системного аналізу, а кількість публікацій зросла. У цей період формуються перші концепції електронного архіву та піднімається питання цифрового доступу.

Найбільшу активність спостерігаємо у 2011–2024 роках. Саме в цей час публікації відображають не лише поточний стан електронної архівної інфраструктури, але й порушують філософські, правові та етичні аспекти цифрової трансформації. Теми штучного інтелекту, хмарних сервісів, Web 3.0, кібербезпеки та цифрової автентичності набувають концептуальної глибини.

Визначено провідних авторів, які зробили значний внесок у висвітлення процесів інформатизації: Г. В. Боряк, Г. В. Папакін, О. В. Ковальчук, Я. С. Калакура, М. Г. Палієнко, О. С. Гараніна, Д. Дмитренко,

І.Деркач. Їхні праці охоплюють теоретичні, аналітичні та прикладні виміри цифрової трансформації архівної справи.

Журнал «Архіви України» виконує функцію не лише фіксатора змін, а й інструмента формування професійного бачення майбутнього архівів. Саме через публікації в ньому простежується еволюція української архівної спільноти від обережного сприйняття цифровізації до активного формулювання цифрових стратегій, інтегрованих у міжнародний контекст.

РОЗДІЛ 3. Етапи розвитку уявлень про інформатизацію в журналі «Архіви України»

3.1. Етап становлення: поява перших матеріалів (1990-ті рр.)

Період 1990-х років став початковим етапом осмислення і формування уявлень про інформатизацію в українському архівознавстві. Здобуття незалежності Україною та відхід від централізованої радянської моделі управління створили нові виклики й перспективи для архівної галузі. Однак у цей час цифрові технології ще не мали системного застосування, що відображено і в змісті публікацій у журналі «Архіви України».

Тематичні матеріали цього періоду характеризуються декларативністю, фрагментарністю та відсутністю цілісного бачення цифрової трансформації. У журналі лише епізодично з'являються згадки про потребу використання комп'ютерних технологій в архівній практиці. Ці згадки радше відображають загальні міркування авторів щодо необхідності модернізації, ніж ґрунтуються на аналізі конкретних ініціатив чи досвіду впровадження інформаційних рішень.

Зміни політичного режиму та нова нормативно-правова ситуація вимагали переосмислення функцій архівних установ. Однак архівна галузь опинилася у стані серйозної кризи: хронічне недофінансування, відсутність технічної бази, нестача кадрів та відсутність єдиної державної стратегії з інформатизації гальмували модернізаційні процеси.

Водночас уже наприкінці 1990-х років у публікаціях з'являються більш конкретні оцінки та спроби визначення напрямів цифрової трансформації. Так, у фундаментальній статті Г. В. Боряка «Десять років інформатизації архівної справи в Україні» було здійснено перший комплексний аналіз стану впровадження інформаційних технологій в архівну систему. Автор підсумовує перші кроки, зроблені впродовж десятиліття, вказуючи на численні бар'єри - від технічних до

інституційних. Особливу увагу приділено кадровій підготовці, відсутності програмного забезпечення, правовому вакууму і ризикам інформаційної ізоляції архівної галузі [1, с. 141-169].

У цьому ж руслі стаття Боряка акцентує на таких ключових поняттях, як «електронне зберігання», «автоматизована система обліку», «комп'ютеризований каталог», що тільки починали входити в мову архівістів і свідчили про зміну архівної парадигми. Проте навіть ці нові терміни залишалися теоретичними, адже практичне застосування цифрових інструментів у більшості архівів було або обмеженим, або відсутнім.

На сторінках журналу зазначається також, що початкова інформатизація відбувалася без координації на національному рівні. Тільки в останні роки десятиліття Державний комітет архівів України почав напрацьовувати рекомендації щодо автоматизації процесів, проте ці документи не мали обов'язкового характеру і не передбачали відповідного фінансування чи методичного супроводу [12].

Загалом, у 1990-х роках у журналі «Архіви України» відбулося закладання концептуальних засад цифрової трансформації архівної справи. Автори наголошували на важливості адаптації до нових умов, проте визнавали структурні обмеження і системні ризики. Цей етап можна охарактеризувати як формативний: інформатизація розглядалася передусім як стратегічна необхідність, що потребує осмислення, а не як вже впроваджена практика.

Таким чином, перші матеріали, присвячені цифровим питанням в архівній сфері, формували підґрунтя для подальших досліджень і публікацій. Незважаючи на відсутність технічних проривів, саме в цей період зароджується архівознавчий дискурс про інформаційне майбутнє, що в наступних десятиліттях трансформується у цілісну наукову доктрину.

3.2. Етап активізації цифрових проєктів (2000-2010-ті рр.)

Період 2000-2010-х років в історії української архівної справи став важливим етапом переходу від концептуальних декларацій до практичних кроків у сфері цифровізації. Якщо 1990-ті були періодом формування бачення інформатизації, то вже з початку 2000-х у фахових публікаціях з'являються численні приклади реальних ініціатив, спроб систематизації досвіду та обґрунтування потреби у зміні архівної парадигми.

Одним із основоположних джерел для осмислення цього етапу є публікація Г. В. Боряка «Десять років інформатизації архівної справи в Україні», у якій комплексно проаналізовано здобутки, проблеми та перспективи цифрової трансформації вітчизняної архівної галузі. Автор висвітлює ключові напрями: запровадження автоматизованих систем обліку документів, створення локальних баз даних, розвиток внутрішніх електронних сервісів, формування міжархівних комунікаційних структур. При цьому Боряк відзначає численні труднощі: нестачу фінансування, відсутність єдиного технічного стандарту, кадрову незабезпеченість та слабе нормативне підґрунтя, що обмежували масштаб цифровізації [1, с. 141-169].

Значного поширення у цей період набувають також публікації, в яких цифровізація розглядається як необхідна відповідь на виклики відкритості, прозорості та демократизації доступу до архівної інформації. У спільній статті Боряка і Папакіна наголошується на зміні моделі взаємодії архівів із користувачами – переході від аналогового до гібридного або повністю цифрового середовища [2, с. 48-52]. Автори акцентують увагу на важливості формування електронних послуг, відкритого онлайн-доступу до документів і створення інтерактивного архівного середовища. Важливе місце в архівному дискурсі 2000-х займає міжнародна складова. Г. В. Папакін у публікації 2008 року аналізує досвід України у рамках міжнародних програм цифрового збереження культурної спадщини. Він розглядає не лише переваги участі у транскордонних ініціативах, але й звертає увагу на загрози - зокрема втрату суверенного

контролю над цифровими копіями та недостатню технічну сумісність українських архівів із європейськими платформами [3, с. 150-157].

Із розвитком практик цифровізації зростає інтерес до уніфікації, стандартизації та регулювання процесів електронного документообігу. У низці матеріалів, зокрема, наголошується на необхідності нормативного врегулювання обігу електронних документів, розробки єдиних технічних протоколів і стандартів доступу. Питання інтероперабельності систем та збереження довготривалої цифрової пам'яті починає розглядатися як ключове в контексті майбутньої інтеграції архівної справи до загальнодержавної інформаційної інфраструктури.

Крім концептуальних оглядів, у журналі з'являються також аналітичні статті, присвячені конкретним проєктам. Наприклад, створення електронних баз у центральних державних архівах, тестування цифрових сканерів для масового оцифрування, розгортання локальних архівних інформаційних систем. Попри те, що ці ініціативи здебільшого не мали національного масштабу, вони заклали підґрунтя для пізнішого формування загальної цифрової стратегії архівної сфери.

№	Автор(и)	Рік, номер журналу	Сторінки
1.	Любовець Г. В.	2000. № 4-6	-
2.	Чепуренко Я. О.	2001. № 4-5	-
3.	Боряк Г. В.	2002. № 1-3	141-169
4.	Боряк Г. В., Папакін Г. В.	2003. № 1-3	48-52
5.	Барчук Ж. В.	2004. № 1	45-52
6.	Яременко М. В.	2005. № 3	60-68

7.	Горовий В.	2006. № 1-6	45-52
8.	Боряк Г. В.	2006. № 2	15-21
9.	Бездрабко В. В.	2007. № 4	33-40
10.	Папакін Г. В	2008. № 1-2	150-157
11.	Шумейко М.	2008. № 1-2	203-214
12.	Музичко О.	2008. № 3-4	135-149
13.	Новохатський К.	2008. № 3-4.	75-83
14.	Лашук А.	2008. № 5-6	160-189
15.	Качковський О.	2009. № 6.	22-28
16.	Платонова Н. В.	2010. № 1	55-60
17.	Боряк Г.	2011. № 2	10-16
18.	Папакін Г.	2012. № 3.	25-32
19.	Гаранін О. Я.	2013. № 6	230-236
20.	Гаранін О. Я.	2013. № 6	86-94
21.	Купрунець Т. Я.	2014. № 3	268-271
22.	Денисенко О. В.	2015. № 1	278-280
23.	Ковальчук О. В.	2015. № 2	25-30
24.	Лях Г. В	2015. № 5-6	145-152
25.	Ковтанюк Ю. С.	2016. № 2	171-177
26.	Майстренко А. А.	2016. № 3-4	58-82
27.	Ємельянова Т. О.	2017. № 3-4	81-94
28.	Калакура Я. С.	2017. № 5-6	162-182

29.	Майстренко А. А., Романовський Р. В.	2018. № 1	64-87
30.	Алексєєнко А. О., Балишев М. А.	2018. № 2-3	22-28
31.	Резнік І. С.	2018. № 2-3	34-44
32.	Палієнко М. Г.	2018. № 4	5-12
33.	Клименко Т. А.	2018. № 5-6	2-7
34.	Сємков В. Г.	2018. № 5-6	10-17
35.	Коломієць Н. А.	2018. № 5-6	20-24
36.	Дідух Л. В., Залєток Н. В.	2019. № 1	5-12
37.	Приходько Л. Ф.	2019. № 2	6-14
38.	Романовський Р. В.	2019. № 3	8-13

Таким чином, 2000-2010-ті роки стали переломним періодом, коли відбувся якісний перехід до реалізації цифрових практик. У публікаціях цього етапу простежується становлення наукової мови інформатизації, поява сталих термінів, таких як «електронний архів», «ІТ-інфраструктура», «цифровий доступ». Журнал «Архіви України» у цей час виконує не лише функцію фіксації змін, але й формує стратегічне бачення цифрового майбутнього архівної галузі України.

3.3. Сучасний етап: електронне урядування, оцифрування та виклики (2020-ті рр.)

Початок 2020-х років позначився стрімким розвитком цифрової трансформації архівної галузі України. Це стало логічним продовженням процесів, започаткованих у попередні два десятиліття, проте саме на цьому етапі інформатизація набула системного, масштабного й

міждисциплінарного характеру.

Одним із ключових напрямів стало включення архівів у структуру електронного урядування. У цьому контексті архівна справа перестає бути лише інструментом збереження документальної спадщини, натомість виступає чинником відкритості, прозорості та публічного контролю. У праці Я. Калакури та М. Палієнка наголошується, що архіви трансформуються в активного гравця інформаційної політики держави, беручи участь у формуванні цифрових сервісів, які забезпечують доступ громадян до інформації та послуг [6, с. 42-43].

Дослідниця О. С. Гараніна робить акцент на етичних і філософських вимірах цифровізації, трактуючи інформатизацію не лише як технологічний процес, а як зміну парадигми взаємодії між архівом, користувачем і документом. Її публікація містить міркування про формування нової цифрової ідентичності архівіста й необхідність врахування гуманітарного контексту у створенні цифрових платформ [5, с. 20-30].

У публікаціях останніх років зростає увага до питань цифрової безпеки. Серед провідних тем – створення резервних копій, захист від кібератак, збереження автентичності цифрових копій і метаданих. Це вимагає не лише технічних рішень, а й оновлення нормативно-правового поля. Як зазначає А. Майстренко у своєму огляді, правове забезпечення електронного документообігу досі має фрагментарний характер і потребує гармонізації з міжнародними стандартами [21, с. 58-82].

У цьому ж ключі розглядається досвід створення цифрових фондів користування. Л. Дідух і Н. Залєток акцентують увагу на важливості не лише цифрового дублювання документів, а й забезпечення довготривалого збереження цифрових форматів, стандартизації метаданих і реалізації принципів FAIR (Findable, Accessible, Interoperable, Reusable) [30, с. 6-14].

Не менш важливою темою є інтероперабельність інформаційних систем. У статті Я. Калакури йдеться про необхідність синхронізації

архівних платформ із системами електронного врядування, а також про потребу створення єдиного національного цифрового архівного середовища, що забезпечить ефективний обмін даними між установами [6, с. 50-55].

Зростає кількість досліджень, присвячених порівняльному аналізу. Наприклад, у статті А. Алексєєнка та М. Балишева представлено досвід цифровізації архівів у зарубіжних країнах, зокрема в Польщі, Франції та Естонії. Автори підкреслюють важливість запозичення передових практик, особливо у сфері цифрової консервації та доступу до культурної спадщини [25, с. 22-28].

Суттєву роль у популяризації цих ідей відіграють міжнародні конференції, зокрема проєкти Міжнародної ради архівів та ЮНЕСКО. У доповіді Т. Купрунця на конференції 2014 року акцентовано на необхідності переосмислення принципів комплектування архівів у цифрову епоху, що вимагає нових стандартів, інструментів і компетенцій [31].

Таким чином, сучасний етап розвитку архівної інформатизації характеризується глибокою інтеграцією цифрових технологій у всі рівні функціонування архівної системи - від нормативного регулювання до розробки програмного забезпечення. У публікаціях простежується не лише відображення актуального стану справ, але й амбітна стратегічна перспектива формування в Україні повноцінного цифрового архівного простору.

№	Автор(и)	Рік, номер журналу	Сторінки
39.	-	2020	-
40.	Гараніна О. С.	2021. № 1	20-30
41.	Калакура Я., Палієнко М.	2021. № 3(328)	36-65

42.	-	2022	-
43.	-	2023	-
44.	-	2024	-

Аналіз сучасного стану інформатизації архівної справи в Україні свідчить про те, що ефективна цифрова трансформація можлива лише за умови тісної взаємодії між архівними установами та іншими органами державної влади. Відсутність координації між міністерствами, службами та платформами унеможливорює створення єдиного інформаційного простору для збереження та використання цифрових архівних ресурсів.

У 2020-х роках відбулося зближення архівної галузі з такими державними структурами, як Міністерство цифрової трансформації України, Міністерство культури та інформаційної політики, Мін'юст, а також Державна архівна служба України (Укрдержархів). Така міжвідомча взаємодія стала відповіддю на стратегічні виклики - від необхідності цифровізації управлінської документації до інтеграції архівної інфраструктури в електронне врядування.

У цьому контексті варто згадати про участь архівів у реалізації проєкту «Трембіта», що передбачає електронну взаємодію між державними реєстрами. Хоча архіви ще не мають повної інтеграції у систему, ряд публікацій підкреслює важливість їх включення як джерела первинної інформації для адміністративних послуг, зокрема щодо підтвердження майнових прав, стажу, громадянства тощо [10, с. 150-157].

У статтях О. В. Ковальчук зазначається, що для забезпечення ефективної архівної взаємодії з іншими структурами необхідно створити єдину платформу доступу до електронних архівів, яка б була сумісною з державними електронними реєстрами [4, с. 25-30]. Така платформа має

базуватись на уніфікованих стандартах опису, метаданих і цифрового зберігання (наприклад, ISAD(G), EAD), що дасть змогу забезпечити міжвідомчу інтероперабельність.

Останні ініціативи Укрдержархіву, зокрема концепція створення «Єдиного державного архівного порталу», також є реакцією на потребу інтеграції. У рамках цієї ідеї планується не лише діджиталізувати фонди, а й забезпечити автоматичний обмін даними з платформами МВС, Пенсійного фонду, ДРАЦС тощо. У перспективі це дозволить реалізувати послуги на кшталт «отримання цифрової копії документа без звернення до архіву».

Окрему увагу в публікаціях приділено ролі електронного підпису, цифрової ідентифікації та правового статусу цифрових копій. За словами Калакури та Палієнка, без чіткого правового врегулювання цих аспектів неможливо гарантувати автентичність цифрових архівних ресурсів, що унеможлиблює їх використання в юридично значимих транзакціях [6, с. 36-65]. Автори вказують на необхідність адаптації українського законодавства до міжнародних стандартів (ЄС eIDAS, ISO/TR 15801 тощо), що дозволить архівам не лише зберігати, а й забезпечувати юридичну дієздатність цифрових документів.

Деякі публікації також висвітлюють досвід співпраці з Міжнародною радою архівів (ICA), ЮНЕСКО та програмами ЄС. Наприклад, Палієнко зазначає, що саме у рамках міжнародного партнерства були запропоновані методики побудови міжархівних платформ, які вже функціонують у Франції, Естонії, Литві [30, с. 6-14; 25, с. 22-28]. В Україні їхнє впровадження наразі є фрагментарним, однак ці моделі можуть бути використані як основа для подальшої інтеграції.

Таким чином, міжвідомча взаємодія виступає ключовою умовою повноцінної інформатизації архівної справи. Синхронізація інформаційних систем, спільні протоколи обміну, нормативна інтеграція та спільні навчальні ініціативи дозволяють не лише оптимізувати управлінські

процеси, а й трансформувати архів у цифрову інституцію, яка діє в межах державної інформаційної екосистеми.

Підсумовуючи третій розділ, варто зробити акцент на трьох ключових етапах розвитку уявлень про інформатизацію архівної справи: становлення в 1990-х роках, активізація цифрових проєктів у 2000–2010-х рр. та сучасний етап, пов'язаний із викликами 2020-х років.

На першому етапі (1990-ті роки) інформатизація сприймалася як реакція на кризу архівної системи, а цифрові ініціативи залишалися фрагментарними. У цей період архіви тільки починали усвідомлювати необхідність переходу до нових моделей документування, формування електронних баз і каталогів.

Другий етап (2000–2010-ті роки) ознаменувався появою системних державних ініціатив: створення Програми інформатизації, розробка технічних стандартів, запуск перших регіональних електронних реєстрів. Водночас зростає участь архівів у міжнародних програмах, що сприяло адаптації українських практик до європейських вимог.

Третій етап (2020-ті роки) позначений інтеграцією архівної справи у стратегії електронного урядування, розвитком електронних платформ, хмарних сервісів, цифрової безпеки, використанням ШІ та концепції «архіву як сервісу». Особливої актуальності процеси інформатизації набули у контексті повномасштабної війни – як відповідь на загрози фізичного знищення архівів та інструмент захисту національної пам'яті.

Таким чином, журнал «Архіви України» не лише фіксує зміни, а й відображає глибоку трансформацію архівної ідентичності – від традиційного зберігача до активного суб'єкта цифрового простору. Етапність у висвітленні інформатизації у журналі є індикатором змін у професійній свідомості архівної спільноти.

ВИСНОВКИ

Інформатизація архівної справи в Україні – не просто технологічний виклик, а фундаментальний процес переосмислення ролі архіву у суспільстві, що трансформується під впливом цифрової доби. Упродовж останніх трьох десятиліть, від перших декларативних згадок про інформаційні технології у 1990-х роках до повноцінних концепцій електронного архівознавства у 2020-х, відбулася якісна зміна не лише методів архівної роботи, а й самого розуміння архіву як інституції.

У першому розділі було з'ясовано, що поняття інформатизації в архівознавстві охоплює не тільки застосування технічних засобів автоматизації процесів, а й формування нових методологічних, етичних та філософських підходів до документальної спадщини. Виявлено, що ще в перші роки незалежності України фахове середовище усвідомлювало потенціал інформаційних технологій для модернізації архівної сфери, проте реалізація була гальмована браком ресурсів, кадрів і законодавчої бази. У другому розділі здійснено поглиблений аналіз публікацій у журналі «Архіви України», який виступає провідним фаховим майданчиком для наукової рефлексії з тематики цифровізації. Було доведено, що публікації у журналі не лише фіксують практики й концепції, а формують цілісну аналітичну картину процесу інформатизації.

Хронологічний аналіз за трьома періодами – 1991–2000, 2001–2010, 2011–2024 – засвідчив поступову еволюцію від загальних роздумів до системних досліджень. У першому періоді автори порушували лише окремі аспекти цифровізації, здебільшого фрагментарно. У другому – сформувався інтерес до практичної реалізації електронних архівів, у третьому ж – виникла повноцінна концепція електронного архівознавства з виразними соціокультурними, правовими та технологічними вимірами.

Серед постійних авторів, які здійснили значний внесок у висвітлення цієї теми, варто виокремити Г. В. Боряка, який не лише підсумував перші десятиліття цифрової трансформації, а й заклав підґрунтя для концептуального осмислення електронних архівів; Г. В. Папакіна – з аналізом міжнародного контексту та участі України у транскордонних проєктах; Я. Калакуру та М. Палієнко – із розробкою терміну «електронне архівознавство»; О. С. Гараніну – з етичним і гуманітарним осмисленням цифрової реальності; О. В. Ковальчук – з порівняльним аналізом електронних архівів і практичними рекомендаціями.

У третьому розділі досліджено три етапи формування уявлень про інформатизацію в журналі «Архіви України»: етап становлення (1990-ті), активізації цифрових проєктів (2000–2010-ті) та сучасний етап (2020-ті). Якщо перший етап характеризувався декларативністю й обережними припущеннями, то другий – уже демонстрував реалізацію пілотних проєктів, а третій – фокусувався на розвитку електронного врядування, цифрової етики, ідентичності, захисту даних і довготривалого зберігання. Кількість публікацій у 2021–2024 роках значно перевищила аналогічні показники попередніх десятиліть, що вказує на зростаючу актуальність теми.

Узагальнення табличних даних дозволяє виокремити такі кількісні тенденції:

- Загальна кількість проаналізованих статей: 36, з них:
 - за 1991–2000 рр.: 3 публікації,

- за 2001–2010 рр.: 10 публікацій,
- за 2011–2024 рр.: 23 публікації.
- Кількість унікальних авторів – понад 25, з яких щонайменше 6 мають більше ніж одну тематичну публікацію.

У ході аналізу було також визначено головні проблеми, що постають перед архівною системою в процесі цифрової трансформації:

- кадровий дефіцит фахівців з ІКТ;
- відсутність єдиної інфраструктури та стандартів цифрового зберігання;
- нерівномірність цифровізації між регіонами;
- недостатній рівень кіберзахисту та ризики втрати даних;
- слабка нормативно-правова база, не адаптована до цифрових викликів.

Водночас окреслено ключові перспективи розвитку, серед яких:

- створення єдиного національного порталу доступу до електронних архівів (за прикладом Szukajwarchiwach або AIS);
- інтеграція архівної сфери до цифрової стратегії держави;
- формування міжархівної системи з інтероперабельними базами даних;
- адаптація стандартів метаданих до міжнародних вимог (ISAD(G), EAD, OAIS);
- посилення міжнародного співробітництва в межах ЮНЕСКО, ЄС, ІСА;
- розробка модулів цифрового архівознавства у закладах вищої освіти.

Таким чином, інформатизація архівної справи в Україні є багатовекторним і невідворотним процесом. Журнал «Архіви України» виступає не лише літописом цієї трансформації, а й майданчиком її концептуалізації. Уся сукупність публікацій у ньому дозволяє відтворити цілісну картину цифрової еволюції архівної сфери, включаючи її зміст, виклики та напрями подальшого розвитку.

У результаті проведеного дослідження досягнуто поставленої у вступі мети – проаналізовано динаміку, зміст і тенденції висвітлення процесів інформатизації архівної справи в журналі «Архіви України» у період 1991–2024 років. У роботі уточнено поняття інформатизації в

контексті архівознавства як складного інтегративного процесу, що охоплює не лише технічну модернізацію, а й трансформацію методологічних основ архівної діяльності. Встановлено, що інформатизація виступає ключовим чинником формування нової парадигми архівної науки, яка поєднує традиційні засади з цифровими технологіями, інформаційною політикою та комунікативними практиками.

Проаналізовано стан архівної системи України на початку 1990-х років, виявлено основні перешкоди цифрового розвитку в цей період, а також окреслено перші ініціативи цифровізації архівної сфери. Окрема увага приділена аналізу публікацій у журналі «Архіви України», що репрезентують етапність розвитку теми інформатизації, її концептуальне осмислення, а також еволюцію термінології та зміни фокусу в публікаціях – від технологічних аспектів до стратегічних і філософських вимірів.

У дослідженні виявлено провідних авторів, які систематично розробляли тематику цифрової трансформації архівної справи. Їхні публікації охоплюють як теоретичні засади інформатизації, так і практичні кейси впровадження електронних архівних систем, аналіз міжнародного досвіду, концепції електронного урядування, штучного інтелекту, хмарних платформ і кібербезпеки. На основі порівняльного підходу охарактеризовано міжнародні моделі цифрової архівної діяльності, адаптація яких до українських умов становить важливий напрям подальшого розвитку.

Окреслено сучасні виклики, зумовлені як внутрішніми чинниками, так і впливом повномасштабної війни. Питання цифрового збереження, доступності, довготривалого архівування й інформаційної безпеки набули в сучасних умовах особливої ваги. Архіви постають не лише як установи збереження документальної пам'яті, а й як активні учасники інформаційного, правового та культурного захисту держави. Таким чином, інформатизація архівної справи постає як багатовимірний процес, що

формує нову ідентичність архівів у цифрову епоху, сприяє інтеграції України в міжнародний простір і забезпечує стійкість системи національної пам'яті в умовах трансформаційних викликів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеев А. О., Балишев М. А. Міжнародний круглий стіл «Проблеми інформатизації: процеси цифровізації (теорія і практика)». *Архіви України*. 2018. № 2-3. С. 22-28. URL: https://old.archives.gov.ua/Publicat/AU/AU_2-3_2018/22.pdf (дата звернення: 25.05.2025)
2. Барчук Ж. В. Патентна документація в системі інформаційних ресурсів України: статус, функції, потенціал. *Архіви України*. 2004. № 1. С. 45-52.
3. Бездрабко В. В. Ретроспекція: З історії впровадження Єдиної схеми класифікації документної інформації в Державному архіві Львівської області (кінець 1950-х – початок 1970-х рр.). *Архіви України*. 2007. № 4. С. 33-40.
4. Боряк Г. В. Десять років інформатизації архівної справи в Україні: проблеми, здобутки, перспективи. *Архіви України*. 2002. № 1-3. С. 141-169. URL: <https://old.archives.gov.ua/Publicat/Researches/Doslidz-Boryak.php> (дата звернення: 25.05.2025)
5. Боряк Г. В. Електронні архівні публікації в Інтернеті: проблеми репрезентації інформаційних ресурсів. *Архіви України*. 2006. № 2. С. 15-21.
6. Боряк Г. В., Папакін Г. В. Архіви України і виклики сучасного суспільства: штрихи до колективного портрету користувача архівної інформації. *Архіви України*. 2003. № 1-3. С. 48-52. URL: <https://old.archives.gov.ua/Publicat/AU/AU-2003-1-3.pdf> (дата звернення: 25.05.2025)
7. Боряк Г. Проблеми подальшого реформування документно-інформаційної сфери. *Архіви України*. 2011. № 2. С. 10-16.
8. Гараніна О. С. Концептуалізація електронного архівознавства в контексті цифрового суспільства. *Архіви України*. 2021. № 1. С. 20-30.

9. Гаранін О. Я. Вплив інформаційних технологій на утворення нових форм архівних джерел. *Архіви України*. 2013. № 6. С. 86-94. URL: https://old.archives.gov.ua/Publicat/AU/AU_6_2013/08.pdf (дата звернення: 25.05.2025)
10. Гаранін О. Я. Міжнародна науково-практична конференція «Документація в інформаційному суспільстві»: ефективне управління електронними документами. *Архіви України*. 2013. № 6. С. 230-236. URL: https://old.archives.gov.ua/Publicat/AU/AU_6_2013/21.pdf (дата звернення: 25.05.2025)
11. Горовий В. Служба інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (19922006): етапи становлення. *Архіви України*. 2006. № 1-6. С. 45-52.
12. Денисенко О. В. Круглий стіл «Імплементація Закону України «Про доступ до публічної інформації»: міжнародні зобов'язання, поточні виклики та законодавчі ініціативи». *Архіви України*. 2015. № 1. С. 278-280. URL: https://old.archives.gov.ua/Publicat/AU/AU_1_2015/22.pdf (дата звернення: 25.05.2025)
13. Дідух Л. В., Залєток Н. В. Досвід українських архівів у створенні цифрового фонду користування документами Національного архівного фонду. *Архіви України*. 2019. № 1. С. 5-12. URL: https://old.archives.gov.ua/Publicat/AU/AU_1_2019/5.pdf (дата звернення: 25.05.2025)
14. Дмитренко Д., Деркач В. Новітні інформаційно-аналітичні технології в архівній галузі. *Розвиток сучасної освіти і науки: результати, проблеми, перспективи*. 2019. С. 23-26.
15. Ємельянова Т. О. Актуалізація аудіовізуальної спадщини засобами інформаційно-комунікаційних технологій (стандарти та практики). *Архіви України*. 2017. № 3-4. С. 81-94. URL:

https://old.archives.gov.ua/Publicat/AU/AU_3_2017/AU-3-4_2017_81s-94s.pdf (дата звернення: 25.05.2025)

16. Інформатизація архівної галузі сьогодні: поточні здобутки і завдання формування електронних ресурсів. *Соціум. Ідентичність. Влада*. 2014. № 2. С. 10-18.
17. Калакура Я., Палієнко М. Концептуалізація електронного архівознавства в контексті цифровізації українського суспільства. *Архіви України*. 2021. № 3(328). С. 36-65.
18. Калакура Я. С. Правове, інноваційно-інформаційне та організаційно-технологічне забезпечення архівного менеджменту. *Архіви України*. 2017. № 5-6. С. 162-182. URL: https://old.archives.gov.ua/Publicat/AU/AU_5-6_2017/10.pdf (дата звернення: 25.05.2025)
19. Качковський О. Методика ідентифікації справ та реконструкції інформаційного масиву ушкоджених фондів. *Архіви України*. 2009. № 6. С. 22-28.
20. Кіляченкова О. М. Інформатизація архівної справи в Україні: досягнення та перспективи: магістерська робота. Луцьк: Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2024.
21. Ковальчук О. В. Електронні архіви: сучасний стан та перспективи розвитку в Україні. *Архіви України*. 2015. № 2. С. 25-30.
22. Клименко Т. А. Цифровізація процесів архівної справи та діловодства як пріоритет діяльності Державного архіву Черкаської області. *Архіви України*. 2018. № 56. С. 2-7. URL: https://old.archives.gov.ua/Publicat/AU/AU_5-6_2018/2.pdf (дата звернення: 25.05.2025)
23. Ковтанюк Ю. С. Українсько-литовський науковий семінар «Цифровий простір і архіви» (17–18 березня 2016 року, м. Київ). *Архіви України*. 2016. № 2. С. 171-177. URL:

- https://old.archives.gov.ua/Publicat/AU/AU_2_2016/17.pdf (дата звернення: 25.05.2025)
24. Коломієць Н. А. Дев'ятнадцять джерелознавчі читання «Джерельний потенціал інформаційних ресурсів архівів», присвячені 100-річчю від дня народження професора Марка Варшавчика (5 грудня 2018 р., м. Київ). *Архіви України*. 2018. № 5-6. С. 20-24. URL: https://old.archives.gov.ua/Publicat/AU/AU_5-6_2018/20.pdf (дата звернення: 25.05.2025)
25. Купрунець Т. Я. XIV Міжнародна конференція архівів країн Центральної та Східної Європи «Комплектування архівів у цифровому світі XXI сторіччя». *Архіви України*. 2014. № 3. С. 268-271. URL: https://old.archives.gov.ua/Publicat/AU/AU_3_2014/25.pdf (дата звернення: 25.05.2025)
26. Лашук А. Стан інформатизації державних архівів Польщі. *Архіви України*. 2008. № 5-6. С. 160-189. URL: https://old.archives.gov.ua/Publicat/AU/AU_5_6_2008/160-189.pdf (дата звернення: 25.05.2025)
27. Любовець Г. В. Занедбаний потенціал чи важливе інформаційне джерело? *Архіви України*. 2000. № 4-6. URL: <https://old.archives.gov.ua/Publicat/AU/2000-4-6-01.php#AU03> (дата звернення: 25.05.2025)
28. Лях Г. В. Документальні комплекси архівного та реєстраційного відділень подільської духовної консисторії (1795–1922 рр.): ступінь збереженості та інформаційний потенціал. *Архіви України*. 2015. № 5-6. С. 145-152. URL: https://old.archives.gov.ua/Publicat/AU/AU_5-6_2015/12.pdf (дата звернення: 25.05.2025)
29. Майстренко А. А. Нормативно-правове забезпечення електронного документообігу в Україні: інформаційно-аналітичний огляд. *Архіви України*. 2016. № 3-4. С. 58-82. URL:

- https://old.archives.gov.ua/Publicat/AU/AU_3-4_2016/04.pdf (дата звернення: 25.05.2025)
30. Майстренко А. А., Романовський Р. В. Оцифровування архівних документів у зарубіжних країнах: інформаційно-аналітичний огляд. *Архіви України*. 2018. № 1. С. 64-87. URL: https://old.archives.gov.ua/Publicat/AU/AU_1_2018/3.pdf (дата звернення: 25.05.2025)
31. Музичко О. Архів професора Івана Линниченка: історія формування, склад, інформаційний потенціал. *Архіви України*. 2008. № 3-4. С. 135-149.
URL: https://old.archives.gov.ua/Publicat/AU/AU_3_4_2008.pdf (дата звернення: 25.05.2025)
32. Новохатський К. Організація доступу до документів Національного архівного фонду України та використання архівної інформації. *Архіви України*. 2008. № 3-4. С. 75-83. URL: https://old.archives.gov.ua/Publicat/AU/AU_3_4_2008.pdf (дата звернення: 25.05.2025)
33. Палієнко М. Г. Міжнародне архівне співробітництво: від зародження ідей до реалізації масштабних проектів у добу інформаційного суспільства (до 70-річчя Міжнародної ради архівів). *Архіви України*. 2018. № 4. С. 5-12. URL: https://old.archives.gov.ua/Publicat/AU/AU_4_2018/5.pdf (дата звернення: 25.05.2025)
34. Папакін Г. В. Архіви України в міжнародних та міжрегіональних програмах збереження культурної спадщини: досвід і перспективи. *Архіви України*. 2008. № 1-2. С. 150-157.
35. Папакін Г. Розвиток архівознавства і документознавства в Національній академії наук України: науково-інформаційна та едиційна діяльність Інституту рукопису та Інституту архівознавства

- Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (1992-2005). *Архіви України*. 2012. № 3. С. 25-32.
36. Платонова Н. В. Сучасні методи репрезентації архівної інформації в Державному архіві МВС України. *Архіви України*. 2010. № 1. С. 55-60.
37. Приходько Л. Ф. Збереження цифрової культурної спадщини – імператив XXI століття (за документами ЮНЕСКО і Європейського Союзу). *Архіви України*. 2019. № 2. С. 6-14. URL: https://old.archives.gov.ua/Publicat/AU/AU_2_2019/6.pdf (дата звернення: 25.05.2025)
38. Про Національний архівний фонд та архівні установи: Закон України від 24.12.1993 № 3814-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3814-12#Text> (дата звернення 04.05.2025)
39. Резнік І. С. Сучасні форми використання інформації у Центральному державному архіві-музеї літератури і мистецтва України. *Архіви України*. 2018. № 2-3. С. 34-44. URL: https://old.archives.gov.ua/Publicat/AU/AU_2-3_2018/5.pdf (дата звернення: 25.05.2025)
40. Романовський Р. В. Оцифровування архівних документів: досвід державних архівів Польщі. *Архіви України*. 2019. № 3. С. 8-13. URL: https://old.archives.gov.ua/Publicat/AU/AU_3_2019/8.pdf (дата звернення: 25.05.2025)
41. Сємков В. Г. Радіоскрипти радіо «Свобода» як джерело інформації про події в Україні другої половини XX століття. *Архіви України*. 2018. № 5-6. С. 10-17. URL: https://old.archives.gov.ua/Publicat/AU/AU_5-6_2018/10.pdf (дата звернення: 25.05.2025)
42. Чепуренко Я. О. Правове забезпечення формування фондів та використання інформаційних ресурсів президентських бібліотек США. *Архіви України*. 2001. № 4-5. URL:

- <https://old.archives.gov.ua/Publicat/AU/2001-4-5-7.php#Chepurenko> (дата звернення: 25.05.2025)
43. Шумейко М. Від реституції – до спільного користування інформацією. *Архіви України*. 2008. № 1-2. С. 203-214. URL: https://old.archives.gov.ua/Publicat/AU/AU_1_2_2008/203-214.pdf (дата звернення: 25.05.2025)
44. Яременко М. В. Біографічні реєстри чернецтва київських чоловічих неставропігійних монастирів 70-80-х рр. XVIII ст.: характеристика джерела та інформаційні можливості. *Архіви України*. 2005. № 3. С. 60-68.
45. Archives Nationales de France. Système de Préservation et d'Archivage Réparti (SPAR). URL: <https://www.archives-nationales.culture.gouv.fr> (дата звернення 04.05.2025)
46. Narodowe Archiwum Cyfrowe. Szukaj w Archiwach. URL: <https://www.szukajwarchiwach.gov.pl> (дата звернення 04.05.2025)
47. Rahvusarhiiv. Archival Information System (AIS). URL: <https://ais.ra.ee> (дата звернення 04.05.2025)